بەدوای حیکایەتی لم

نیهاد جامی:

نامانەوێ بۆ گەورەترین تراژیدیای کولتوریمان شانۆیەکی مردوو دروست بکەین

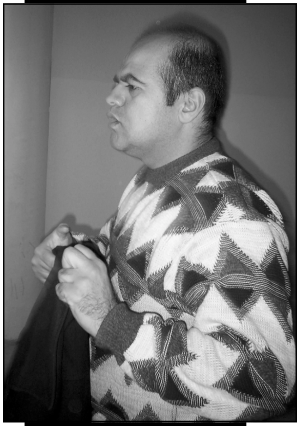

سازدانی:
فریاد ئەحمەد

لە دووەم ساڵیادی دامەزراندنی، تیپی شانۆی ئەزموونگەری کەرکووک " حیکایەتی لم" نمایش دەکات، لە ٢٠٠٦/٣/١٦ بە نمایش کردنی بانتۆمایمی " پرۆڤەیەکی شانۆیی بۆ چاوەڕوانی گۆدۆ" یەکەم نمایشی ئەوان لە قۆناغی یەکەم دەستی پێکرد و بە " هاملێتی کەرکووک" ئەو قۆناغەیان کۆتا پێهێنا، کە بریتی بوو لە پێنج نمایش، لەم قۆناغەدا تەنها گرینگی دەدرا بە جەستە، بەواتای ئەوەی دەنگ ئامادەیی نەبوو، بەڵام " یادەوەری دەنگ" کە نۆبەرەی قۆناغی دووەمی تیپی ئەزموونگەری بوو، لێرەوە دەنگ بوو بە بونیادێکی سەرەکی نێو نمایشەکانی جامی و ئەزموونگەری، ئەمە جگە لە هاتنە ناوەوەی چەند چەمکێکی وەک " داڕشتنەوەی پانتایی لە جێی دەرهێنەر، جەستەی کولتوری لە جێی ئەکتەر" ، لێرەو لەوێ زۆر دەبیستین لەسەر ئەزموونەکانی جامی و ئەزموونگەری، قسەکانیش جۆراوجۆرن، بەڵام لە کۆتاییدا هەموو ئەوانەی لە دانیشتنە تایبەتییەکانیاندا ئەزموونەکانی جامی ڕەتدەکەنەوە، لەبەرامبەر خۆیدا تا ئەو دیوی سنووری ئەقڵەوە ستایشی دەکەن و سەرسامیی خۆیان دەردەبڕن، شانۆی کەرکووک مێژوویەکی ئەوەندە درێژی نییە تا

زۆر تەم و مژاوی بێت، ئاشکرایە لەگەڵ هاتنی جامی و دامەزراندنی تیپی شانۆی ئەزموونگەری کەرکووک بە مەفهومە زانستییەکەی ئەزموونگەری لەم شارە دروست بوو، ئەوەی لە رابردوو ناو نراوە ئەزمونگەری هیچ مەعریفەیەکی شانۆیی لە پشت نمایشەکانەوە نەبووە، کەسەکان خاوەن هۆشیارییەکی شانۆیی تۆکمە نەبوونە، هەشت ئەزموونی زانستی و دیار و بەرچاوی تیپی شانۆی ئەزمونگەری جێگای دەستخۆشی و ستایشە، بۆ قسە کردن لەسەر " حیکایەتی لم" دانیشتنێکمان لەگەڵ هونەرمەندی شانۆکار " نیهاد جامی" سازدا.

*** لەماوەی دوو ساڵدا هەشت نمایشتان لە کەرکووک کردووە، پێش تۆ شانۆ لە کەرکووک چۆن بووە؟ ئێستا چۆنە؟**

– بزووتنەوەیەکی شانۆیی فراوان بە ئەزموون و پرۆژەی شانۆیی بەرهەم دێت نەوەک بە لێدوان و بانگەشە، هەمیشە بە چاوی گومانەوە سەیری ئەو ڕابردووە دەکەین، هەر هەوڵێکی شانۆیی لەم شارە درابێت سەرەنجام نەبۆتە پرۆژە، بۆیە ئەو خولیایە بۆ شانۆیەکی زانستی و هاوچەرخ تەنیا خەونێک بووە کە کەس توانای ئەوەی نەبووە بێنێتەی دی، لێرە شانۆ ئارەزوو کردن بووە لە کاری نواندن، ئەو ئارەزووە نوقمی نێو دیمەنی لاسایی کردنەوە بووە، دیمەنی پێکەنیناوی لە شێوەی دیاردەکانی ناو کۆمەڵ بە شانۆ سەیر کراوە، ئێمە هاتینە سەر وێرانە، دامەزراندنی ئەو تیپە بە مەبەستی کۆکردنەوەی ئەو توانا شاراوانە بوو، کە خەونیان بە شانۆیەکی جیاواز دەبینی، ئەوە بەرهەمی ئەو دۆخە نوێیە کۆمەڵایەتی و سیاسی و ڕۆشنبیرییەی شارەکە بوو کە بوونی ئێمەی کرد بە پێویستییەک، ئێمە نەهاتین شانۆ بکەین بۆ ئەوەی ئارەزووی کارکردن لە شانۆکان هەبوو، هاتنی ئێمە و دامەزراندنی تیپەکە بۆ ئەوە بوو تەواوی شانۆکاران فێری کاری شانۆیی بکەین، با ئەو وتەیە نەبێتە ئیستیفزاز کردنی هیچ شانۆکارێک، چونکە ئەوەیان واقیعە، ئێمە شانۆمان لە ئارەزوو کردن لە نواندن گۆڕی بۆ مەعریفەی شانۆیی، ئەوە کودەتا بوو، لەدایکبوونی تیپی شانۆی ئەزموونگەری لە دایکبوونی شانۆی ڕاستەقینەی کەرکووک بوو، وەک

هاوڕێی شانۆکارمان (کاردۆ) لە دیمانەیەکدا وتی "هۆشیاری شانۆیی لە کەرکووک ئەو ڕۆژە لەدایک بوو کە تیپی ئەزموونگەری دامەزرا" ئەو وتەیە دەمانخاتە بەردەم بەرپرسیاریەتێکی ئەخلاقی گەورە، فێرمان دەکات لەخۆبایی نەبین، بەڵکو بەو پەڕی بەرپرسیاریەتییەوە خەریکی شانۆ بین، خەونەکانمان فراوانتر دەکەن، پڕۆژەکانمان دەبەنە جیهانێکی بێسنوور بۆ بەردەوامبوون، دیارە زۆر جار گوێمان لەوە دەبێت کە کەسانێک پێشتر کاری ئەزموونییان کردووە، ئێمە بە گومانێکی زۆرەوە دەڕوانینە ئەو حیکایەتانە، چونکە تا ئێستا ئەوانە دەیانەوێ لەسەر زەمەنی حیکایەت بژین، خەون بەو سەروەرییە دەبینن، کە لە تەمسیلییەکی تەلەفزیۆنی وەدەستیان هێناوە، جیاوازی بنەڕەتی ئێمە لەتەک هەموان ئەوەیە ئەوان کە هۆڵیان پێ نەدراوە ڕوویان کردۆتە شوێنی تر، کەچی ئێمە هۆڵی شانۆمان ڕەت کردەوە بۆ ئەوەی ئەزموون لە بیناسازییە مێژووییەکان بکەین، ئەزموون لە ژوور و پانتایی جیاواز ئەنجام بدەین، ئێمە خوڵقێنەری شانۆی کەرکووکین، بە بەڵگەی ئەوەی هەموان تووشی سەرسامی بوونە تا ڕادەی

ئەوەی بەدوای کارەکان ئەبلەق دەبن و ناتوانن لە کوڕەکان دوو وشە بڵێن، ئێمە ڕێز لەو بێدەنگییەیان دەگرین، بەڵام پێویستە ئەوانیش ئەو جورئەتەیان تیا بێت تا ئەو حەقیقەتە بخەنە ڕوو، ئێستا لەهەر کاتێکدا من یا تیپی ئەزموونگەری لە شارەکە نەمێنێت خەممان نییە، چونکە بنەما زانستییەکەی شانۆ لەو شارە دامەزراوە، خەڵکمان فێرکرد شانۆ چییە، بۆیە ئەمڕۆ شانۆی کەرکووک لەپەراوێزی شانۆی شارەکاندا ناژێت، ئێستا کاتی ئەوەیە دڵمان بەنەوەی دوای خۆمان خۆشبێت، دەبی ئەوەش قبووڵ بکەین دوای ئێمە نەوەی نوێ تەواوی کارەکانی ئێمە ڕامالێت، لە ئێستاوە پێشوازی لەو نەوەیە دەکەین دڵنیاشین ئەوەندەی نەماوە ئەزموونی ئەو نەوەیە بگاتە ئاستی دەرکەوتن، بڕوای تەواوم بەو قسەیەی مایەر هۆڵد هەیە کە دەڵێت "ئەگەر نەمانتوانی شانۆیەکی نوێش دابمەزرێنین، بەڵام با ببین بە پرد بۆنەوەی داهاتوو"

* پێش ئەوەی بێینە سەر حیکایەتی لم پێت وانییە کەسانێک هەن لەم شارە دەیانەوێ لەتۆ بچن؟

– دەبێ ئەزموونی نەوەی نوی هەڵگری خەونی نەوەکە خۆی بێت، ئەزموونێک بێت تێپەڕاندن بەسەر ئەزموونی ئێمەدا بێنێت، بەڵام کاتی ئەو ئەزموونە نەیتوانی لە کاری ئێمە دەربچێت، ئیشکالییەتەکە لێرەدایە، وەک چۆن ئیشکالییەتی کوشندە لەشانۆی کەرکووک ئێستا بووە بەوەی ئەگەر تۆ کاری پانتۆمایم بکەی بە ئەزموونگەری، لەوانەیە ئەو قسەیە بۆ تیپی ئەزموونگەری ڕاست بێت بەهۆی ئەوەی ئێمە لەسەر شێوازە باوەکانی پانتۆمایم کار ناکەین، بەڵکو ئەزموونێکی جیاوازمان بنیاتنا، ئایا ڕاستە تۆ بەکاری ئەوان بڵێیت ئەزموونگەری و بە (هاملێتی کەرکووک) یش هەر بڵێیت ئەزموونگەری؟ ئەوانە تا ئێستا لەوە نەگەیشتوون بەلاسایی کردنەوەی ئێمە جگە لە لاسایی کارێک شتێکی تر نین، دیارە بەو قووڵیەش نییە ئەگەرچی منیش تێبینی ئەوەم کردووە لەهەندێ کاردا کە هیوادارم ئەوانە بیانەوێ لەخۆیان بچن و لەکەس نەچن، جوانیی تیپی ئەزموونگەری لەوەدایە کە لەکەس ناچێت با ئەوانیش بتوانن پارێزگاری لە جوانییەک بکەن کە خۆیان بنیاتنەری بن.

*** یادی تیپەکەتان لە ٣/١٦ یە هاوکات لەگەڵ یادی هەڵەبجەدا، نمایشەکەی ئەمڕۆتان تا چەند پێوەندی بە یادی هەڵەبجەوەیە؟**

– قسەکردن لە یادەوەری گەڕانەوەیە بۆ ساتەوەختێکی زەمەنی، ئێمە هەمیشە وا ڕاهاتووین بەسەر یادەوەری تراژیدیاکانمان خەمبار بین و بگرین، بەڵام یادەوەری بۆ ئێمە ئەو مانایەی نییە، ئێمە ویستمان تراژیدیاکان بگۆڕین بۆ خولقاندن، بۆیە ئەو ڕۆژەمان هەڵبژارد، بۆ ئێمە ٣/١٦ ڕۆژی لەدایکبوونەوەیە، بیرت نەچێت هەڵەبجەییەکان و ئەنفالەکان بەتەنیا شەهید نین، بەڵکو

ڕەمزی قوربانی دانی جەستەی کوردین، ئێمە بە چاوی ڕێز و ستایشەوە دەڕوانینە ئەوان، بەڵام نامانەوێ شانۆ لەناو تراژیدیاکانی یادەوەری نوقم بکەین، ڕەنگە تا ئێستا نەگەیشتبینە ئەوەی شانۆیەکی مەزن بۆ هەڵەبجە بکەین، تۆ دەزانی هەموو ئەو شانۆگەرییانەی لەو ڕۆژەدا بۆ هەڵەبجە دەکرێن وەرگیراوی ئەو فیلمە ئەرشیفیەی کیمیا بارانەکەن؟ کە شانۆیەکن بەر لەدەست پێکردنی شانۆیەکی مردووە، ئێمە نامانەوێ بۆ گەورەترین تراژیدیای کولتوریمان شانۆیەکی مردوو دروست بکەین، ئەگەر ڕۆژێک توانیمان ئەزموونێک بەقەد گەورەیی شەهید بوونی ئەو شارە بنیات بنێین ئەوە ئەو کارە دەکەین، دیارە کارەکەی ئێمە بەدوور و نزیکەوە پێوەندی بەو یادەی کیمیا باران کردنەوە نەبوو، ئەزموونێکی توێژینەوەی کولتوری بەردەوامی ئێمە بوو لە بواری شانۆدا، ئەزموونێک لەسەرەتای قۆناغی دووەم بە (یادەوەری دەنگ) دەستی پێکرد و بە (ئۆدیبی زەردەشت) تێپەڕی و پرۆژەیەکە بەردەوام دەبێت لە (ئەنتیگۆنای قەڵا).

*** لەو خانووەی (حیکایەتی لم) تان تێدا نمایش کرد، ساڵی پار (هاملێتی کەرکووک) تان تیا نمایش کرد، لە هاملێتی کەرکووک جەستەکان لەسەرەوە بوون و وەرگرەکان لە خوارەوە بوون، بەڵام لە حیکایەتی لم ئەم پرۆسەیە پێچەوانە بوو، ئاستی بینین سەد دەرسەد گۆڕاوە ئەمە بۆ؟**

– ئەو گۆڕانە بەمەبەستی بنیاتنانی ئەزموونی هاودژە، بەوەی چۆن جارێکیتر چارەسەری پانتایی دەکەینەوە، ئەوە تێکشکاندنەوەی وێنە ڕەهاکانی پانتاییە، بینەر بەشێکی سەرەکییە لەم پانتاییە، ترسێکی هەیە ترس لە کەوتنە خوارەوەی، بەرزبوونەوەی تا ئاستی ئەوەی ڕێزێکی زیاتر بەو دراوە ئەوانەی لەخوارەوەن بریتین لە نمایشکاران، بینین لەبەرزیەوە دادەبەزێتە خوارەوە ئەوەش پرۆسەیەکی جیاوازی بۆ بینین خوڵقاندووە، بەشێکی پەیوەندی بە ڕەهەندە فکریەکەی نمایشەکەوە هەیە، بەوەی جەستەی کولتوری بریتیە لەدوو جەستەی تێکشکاوی کۆمەڵگا، بینەر کە نوێنەرایەتی ئەو کۆمەڵە دەکات لە ئاستی خوارەوە سەیری ئەو کەسێتییانە دەکات، ئەوان گرفتی گەڕانەوەیان هەبوو بۆناو کۆمەڵگا، کەچی کارۆخ هەمیشە ڕەفزی ئەو گەڕانەوەیە دەکات بیری لای خۆکوشتن بوو، شکۆ کەهەمیشە دەیویست بگەڕێتەوە ناو کۆمەڵگا، کەچی لە کۆتاییدا لەوە گەیشتبوو قبووڵ کردنەوەی لەلایان کۆمەڵگاوە نرخێکی زۆری دەوێت، بۆیە قبووڵی ئەوەی کرد لەخۆی بەهەمان شێوەی کارۆخ سزای خۆی بدات، لێرەدا دەکرێت دەرگا بۆ تەئویلێکیتر بکەینەوە، بەهۆی ئەوەی ئەو پشتی کەوتە بینەران ئەوەش پێی وت ئێوە بوون پەلامارتان دام پێوەندی سێکسی ناسرووشتیتان لەگەڵ بەستم دەتوانن بۆ هەمیشە دووبارەی بکەنەوە، لەڕاستیدا ئەوە کوشتنی جەستە نەبوو لەلایان جەستەی کولتورییەوە، بەڵکو ئەشکەنجەدانەوەی ئەو جەستەیە بوو کە کۆمەڵگا لەڕێگەی کولتوری سڕینەوە بەرهەمی هێناوە.

*** لەتەواوی نمایشەکانی ئێوەدا ئاگر ئامادەیی هەبووە و بەشێک بووە لە بونیادی نمایشەکە، ئا ئامادەگی ئاگر لەم نمایشەدا بۆچی دەگەڕێتەوە؟**

– لەڕاستیدا ئەوە نا ئامادەیی ئاگر نییە، بەڵکو کوژانەوەی ئاگرە، لم ئاگری کوژاندۆتەوە، مێژووی ئێمە مێژووی بەلم بوونی شوێنە، ئەوە پرسیاری سەرەکی ئێمەیە بەوەی شوناس بەدوای کوژانەوەی ئاگر چی بەسەر دێت، ئایا تەنیا دۆراندنی ڕەهەندە ڕۆحی و ئاینە زەردەشتییەکەیەتی؟ لەلایەکیتریش ویستمان ئەوە بۆ هەموان دەربخەین، کە تەنیا ئاگر نییە دەتوانی سرووت بنیات بنێت بەداخەوە خەڵکانێک بەهۆی ئاگر لەکاری ئێمەدا گەیشتبوونە ئەو باوەڕەی کە ئاگر یانی سرووت، ئەمجارە ویستمان سرووت لەدەرەوەی ئاگرەوە سرووتێکی جیاواز بێنێتە کایەوە.

*** لەدوای (یادەوەری دەنگ) و (ئۆدیبی زەردەشت)، (حیکایەتی لم) تان ئەنجامدا، قۆناغی دووەمی پرۆژەکەتان (سۆسیۆلۆژیای شانۆ) هێشتا دوو کاری ماوە تەواو بێت، بەڵام (حیکایەتی لم) تەواو لەو دوو نمایشەی پێشتر جیاواز بوو، پێت وایە پرۆژەکەتان خەریکە دەگاتە کۆتا؟**

– مەرج نییە بەدوو کاری تر قۆناغی ئەزموونکاری دووەمان کۆتایی بێت، ڕاستە قۆناغی یەکەمی ئێمە بە پێنج ئەزموونی شانۆیی تەواو بوو، ئەوەش پێوەندی بەو گەڕان و پشکنینە هەبوو، بەواتای پەیوەست نییە بە ژمارەی کارەکانەوە، ئەمجارەیان قۆناغەکە بە پێنج ئەزموون تەواو نابێت، بەڵکو بە چوار ئەزموون بەواتای بە (ئەنتیگۆنای قەلا) پرۆژەی دووەمی گەڕان و پشکنینی ئێمە کۆتایی دێت، بەدوای ئەنتیگۆنا ئێمە نۆ ئەزموونی شانۆییمان ئەنجامدا، بە دوو قۆناغ هاتین، ئێستا پێویستمان بەوەیە بگەینە ئەنجامی تر، ئەزموونی جیاوازتر بێنینە دی، لە کاتی خۆیدا قۆناغی سێیەمی ئێمە دەبینن با ئەوە هەڵگرین بۆ کاتی کارەکان.

*** لەدوو کاری پێشترتان گرنگییەکی زۆر باشتان دابوو بە دەنگ، لە (حیکایەتی لم)دا هەست دەکرا زیاتر گرنگی بە جەستە دراوە و تا ڕادەیەک دەنگ فەرامۆش کراوە، تۆ وای نابینی؟**

– ئەوە پەیوەندی بە جۆری بینینەوە نییە، بەڵکو ئەوە نهێنی ئەزموونەکەیە، چی وادەکات جەستە دەربکەوێت و ئامادە بوونی دەنگ کەمتر بێت؟ ئەوەئێمە نین بەڵکو خودی ئەزموونەکە خۆیەتی، چونکە کارەکە لەسەر سەرکوتکردنەوەی دەنگ بەرهەم هاتووە، بۆیە تەواوی دەنگەکان نزای ئاینی نین، بەڵکو تێکشکاندنەوەی مانا ڕەهاکانی وێنەی هزری زمانە، ئەوە نووسینەوەی تێکشکاندنی وشەیە، ئەوەی لە ئۆدیب وا دەکات دەنگ زاڵ بکات پێوەندی بە ئازادکردنی دەنگە لەناو پەرستگادا، دەنگەکە چییە سەرەنجام دەنگەکە بریتیە لە تێکستی ئاینی، بەڵام لێرەدا جوولە دەیەوی حیکایەتێک بنووسێتەوە، بەجیاواز لە حیکایەتی سەرکوتکردنی وشە، دەنگ بوونی

هەیە چونکە دەنگ میتا حیکایەتە، میتا حیکایەت لەڕێگەی جووڵە و تێکشکاندنەوەی وشە ئەزموونێکی ناتەبا دەخاتە ناو پرۆسەی بینین، ئەگەر دەنگ توانای خوڵقاندنی ئاماژەی نمایشی هەبێت ئەوا بێدەنگیش دەتوانی ئاماژە ترسناکەکانی دەزگاکانی سەرکوتکردن ئەزموون بکات.

*** تۆ زیاتر کارەکانت لەسەر (ئاگر، شوێن، پانتایی ناتەبا، سرووتی ڕۆژهەڵاتی) بنیات دەنا، ئەمجارە بونیادی سەرەکی کارکردنتان چی بوو؟ ئایا تەنها چیرۆک بوو؟**

– لەڕاستیدا چیرۆک بە مانا باوەکەی بوونی نییە، ئەوە بینەرە سەرەنجام دەیەوێ خۆی بگەیەنێتە ئەو باوەڕەی کە نمایشەکە خاوەنی چیرۆکێک بووە، ئیشکردنی ئێمە لەسەر ماتریالە جەستەییەکان نەبوو، بەڵکو جەستەی کولتوری ویستویەتی لەشوێنی ماتریالەکانیش دەربکەوێت ئەوە ئەزموونێکی سەختە، بەڵام هەوڵێکە بۆ ئەزموونێک خۆی خاڵی دەکاتەوە لە ماتریال و ڕاستەوخۆ پشت بە جەستە دەبەستی، لەوانەیە لێرەدا لە گرۆتۆفسکی نزیک بینەوە، بەڵام دەنگ توانای ئەوەی هەیە ماتریالە دەنگییەکانی خۆی بەجەستە ببەخشێت بەوەی بتوانی ئامادە نەبوونی ماتریالێکی وەک ئاگر کاریگەری نێگەتیف نەکاتە سەر تەواوی ئەتمۆسفێرە شانۆییەکە.

*** دووساڵ تێپەڕی بەسەر دامەزراندنی تیپەکەتان، بەم بۆنەیەوە دەتەوێ چی بە هاوەڵە شانۆکارەکانت بڵێی لە تیپی شانۆی ئەزموونگەری و دواتر بە شانۆکارانی کەرکووک؟**

– ئێمە قسەیەکی ئەوتۆمان نییە بیکەین. قسەکانی ئێمە لەناو نمایشەکاندایە، بەڵام ئەندامانی تیپەکە ئەو حەقیقەتە لەهەموو کەس باشتر تێدەگەن بەوەی ئەوان چۆن و لە چ سەردەمێک تیپەکەیان دامەزراندووە، چەند لە هاوەڵەکانی ئەوان نەیانتوانی لەو کاروانە بەردەوام بن جا بەهەر هۆکارێک بێت، ئەوان ئێستا دوو قۆناغی دیاریان لە ئەزموونگەرێتی بڕیوە، هیوادارم کەسیان لە خۆبایی نەبن. لە قۆناغی داهاتوودا زیاتر خەونی ئەزموونیان لەلا گەورەتر بێت، ئەگەرچی باوەڕی تەواوم پێیانە، کە مانەوەیان پێمان دەڵێت ئەوان بۆ شانۆ خوڵقاون، بە شانۆکارانی شارەکەش دەڵێین تفەنگەکانتان بخەنە کێلانەوە جەنگی ئێوە لەگەڵ ئێمە نییە جەنگی ئێوە کارکردنە لەسەر شانۆ کە پێتان نەکرا گلەیی مەکەن شەڕ بە جوانییەکانمان مەفرۆشن، ئێوە لەهەموو کەس باشتر دەزانن بوونی ئێمە لە شانۆی ئەم شارەدا چ کاریگەرییەکی گەورەی هەیە، ئێمە نەهاتووین نمایش دروست بکەین هاتین شانۆمان دۆزییەوە، ئەوەی هەبوو شانۆ نەبوو نوکتە و حیکایەت و ئارەزووکردن بوو لەنواندن، ئێمە ئەوانەمان گۆڕی و شانۆمان بنیاتنا، حورمەتی تایبەتیشمان بۆ ئەو شانۆکار و گرووپانەی ئێمە بە بەشێک لەخۆیان دەزانن و هەمیشە لەبەرامبەر جوانییەکان گفتوگۆ و ڕەخنەکانیان دەخەنە ڕوو، کە بۆئێمە ئەو پەڕی هیواو ئومێدن.